

MEDIA MAYDON VA INTERNET IMKONIYATARI

Seyitquliyeva Sukurjon Ag'zamjon qizi

*CHDPU Turizm fakulteti Xorijiy til va adabiyot: ingliz tili yo'nalishi 1-
bosqich talabasi*

shukurjonagzamovna@gmail.com

Scientific supervisor: **Doston Mahkamov**

mahkamovbk@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada media maydonining kengayishi va internet imkoniyatlarining zamonaviy jamiyatdagi o'рни tahlil qilinadi. Axborot texnologiyalari rivojlanishi natijasida ommaviy axborot vositalarining ta'siri kuchayib, internet orqali axborot almashinuvi tezligi va miqyosi keskin oshgan. Media maydon bugungi kunda nafaqat axborot tarqatish, balki ijtimoiy ongni shakllantirish, jamoatchilik fikriga ta'sir ko'rsatish va shaxsiy brend yaratish vositasiga aylanmoqda. Annotatsiyada shuningdek, internet imkoniyatlari – ijtimoiy tarmoqlar, bloglar, onlayn jurnalistika, sun'iy intellekt va raqamli platformalarning ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy sohalaridagi roli yoritiladi. Maqola ilmiy, amaliy va tanqidiy nuqtai nazardan o'rganiladi hamda global raqamli axborot makonida media savodxonlikning ahamiyati alohida ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: media maydoni, internet imkoniyatlari, axborot texnologiyalari, ijtimoiy tarmoqlar, onlayn jurnalistika, raqamli platformalar, media savodxonlik, axborot almashinuvi, virtual makon, sun'iy intellekt.

KIRISH

Zamonaviy dunyo axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi bilan ajralib turadi. Bu rivojlanish media maydonini kengaytirib, internet imkoniyatlarini keskin oshirdi. Bugungi kunda dunyo bo'ylab milliardlab odamlar internet orqali yangiliklarni kuzatadi, fikr almashadi, ijtimoiy tarmoqlarda ishtirok etadi hamda turli sohalarida faoliyat yuritadi. Media maydoni esa faqatgina an'anaviy axborot vositalari bilan cheklanmay, raqamli platformalar, ijtimoiy tarmoqlar, bloglar, podkastlar,

onlayn nashrlar va sun'iy intellekt asosida ishlovchi tizimlarni ham o'z ichiga oladi. Internet har bir inson uchun keng imkoniyatlar eshigini ochdi — bu imkoniyatlar orasida bilim olish, mustaqil axborot izlash, ijodiy faoliyat bilan shug'ullanish, tadbirkorlikni rivojlantirish, hatto siyosiy va ijtimoiy jarayonlarda ishtirok etish imkonlari mavjud. Biroq bu imkoniyatlar bilan bir qatorda, turli tahdidlar ham mavjud: soxta yangiliklar (feyk xabarlar), internet qaramlik, shaxsiy ma'lumotlarning tarqalishi va axborot manipulyatsiyasi kabi muammolar ham dolzarbdir. Shu bois, bugungi kunda media va internetdan to'g'ri, ongli va tanqidiy foydalanish ko'nikmalarini shakllantirish – media savodxonlik darajasini oshirish – har qachongidan ham muhimroqdir. Ushbu maqolada aynan mana shu mavzu: media maydonining kengayishi, internetning imkoniyatlari, ularning jamiyatga ta'siri va yuzaga kelayotgan muammolar tahlil qilinadi. Shuningdek, internet orqali axborot tarqatish madaniyati, raqamli axborot xavfsizligi, ijtimoiy tarmoqlarning jamiyatdagi roli va axborot manipulatsiyasi kabi masalalar ham yoritib beriladi.

ASOSIY QISM

Media maydoni — bu axborot almashinuvi, jamoatchilik fikrini shakllantirish va axborot tarqatish jarayonlarini amalga oshiruvchi turli vositalar va platformalar yig'indisidir. U nafaqat an'anaviy axborot vositalari (gazeta, radio, televideniye), balki zamonaviy raqamli vositalarni ham qamrab oladi. Bugungi kunda media maydoni global tus olib, mamlakat chegaralaridan o'tib, har qanday axborotni istalgan joyga yetkazish imkonini beradi. XXI asrga kelib, media vositalari transformatsiyaga uchradi. Gazeta o'rnini internet nashrlari, televideniye o'rnini YouTube, bloglar va podkastlar egallay boshladi. Ijtimoiy tarmoqlar esa nafaqat axborot manbai, balki shaxsiy fikr bildirish va jamoatchilikni jalb qilish vositasiga aylandi. Internet imkoniyatlari va ularning jamiyatdagi roli Internet — bu global tarmoq bo'lib, insoniyat tarixidagi eng yirik ixtirolardan biridir. Uning imkoniyatlari cheksizdir va u turli sohalarda inqilobiy o'zgarishlar qilishga sabab bo'ldi: Ta'lim: Onlayn kurslar, vebinarlar, raqamli kutubxonalar, elektron darsliklar orqali dunyo bo'ylab bilim olish imkoniyati paydo bo'ldi. Masofaviy ta'lim internet orqali amalga oshirilmoqda. Axborot olish: Odamlar bir necha soniya ichida har qanday

ma'lumotga ega bo'la oladi. Google, Wikipedia, onlayn yangiliklar portallari doimiy foydalaniladigan manbalarga aylandi. Ijtimoiy faollik: Internet orqali odamlar o'z fikrini ochiq bildiradi, ijtimoiy harakatlarga qo'shiladi, imzo kampaniyalarida qatnashadi. Bu esa jamiyatda faollik va o'zgarishlarga sabab bo'lmoqda. Tadbirkorlik: Elektron tijorat (e-commerce), internet marketing, raqamli reklama, onlayn xizmatlar orqali tadbirkorlar mahsulot va xizmatlarini keng auditoriyaga taklif qilmoqda. Ijodkorlik va o'zini namoyon qilish: YouTube, TikTok, Instagram, Telegram kabi platformalarda ijodiy faoliyat olib borish, o'z kontentini yaratish va tarqatish imkoniyati mavjud. Har bir inson jurnalist, blogger yoki kontent yaratuvchiga aylanishi mumkin.

Axborotga erkin kirish: Har qanday mavzuda tezkor va keng qamrovli axborot olish mumkin. Shaxsiy rivojlanish: Raqamli platformalar orqali o'z-o'zini rivojlantirish, yangi ko'nikmalar egallash imkoniyati mavjud. Ijtimoiy tenglik: Har kim o'z fikrini teng asosda ifoda eta oladi. Demokratiya va ochiqlik: Internet orqali hukumatlar faoliyati ustidan jamoatchilik nazorati kuchaymoqda. Salbiy jihatlari va xavflar Soxta xabarlar (feyk news): Noto'g'ri axborotlar tarqalishi jamiyatda vahima, ijtimoiy bo'linish va noto'g'ri qarorlar qabul qilinishiga olib keladi. Internet qaramlik: Doimiy onlayn bo'lish odati odamlarning ruhiy va jismoniy salomatligiga zarar yetkazadi. Shaxsiy ma'lumotlar xavfi: Kiberhujumlar, ma'lumotlar o'g'irlanishi va maxfiylik buzilishi keng tarqalgan muammolardir. Axborot manipulyatsiyasi: Internet orqali odamlar fikri maxsus algoritmlar yoki maqsadli propagandalar orqali boshqarilishi mumkin. Media savodxonlik va axborot madaniyati Zamonaviy inson faqat axborot iste'molchisi bo'lib qolmasdan, uni tahlil qilish, baholash, haqiqatni soxtadan ajratish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak. Bu ko'nikma media savodxonlik deb ataladi. Media savodxonlik maktabdan boshlab o'qitilishi zarur, chunki yosh avlod asosan raqamli muhitda o'smoqda. Axborot madaniyati — bu axborotni to'g'ri tanlash, undan foydali maqsadlarda foydalanish, axborotni boshqalarga tarqatishda mas'uliyatni anglash demakdir.

Yangi texnologiyalar: sun'iy intellekt, algoritmlar va metavers Internetdagi so'nggi yutuqlardan biri — sun'iy intellekt (AI). Bu texnologiya axborotni tahlil

qiladi, tavsiya tizimlari (recommendation systems) orqali insonlarga mos kontentni taklif qiladi. Biroq bu algoritmlar odamning axborot olamini cheklab qo'yishi, biryoqlama fikr shakllanishiga olib kelishi mumkin. Shuningdek, metavers, ya'ni virtual olamlar, ish, ta'lim va dam olishni yangi bosqichga olib chiqmoqda. Bu esa yangi axloqiy, huquqiy va axborot xavfsizligi muammolarini tug'diradi.

Internetning eng mashhur va faol segmenti bu – ijtimoiy tarmoqlar (social media) hisoblanadi. Facebook, Instagram, Telegram, TikTok, Twitter (X), YouTube kabi platformalar bugungi kunda milliardlab insonlar uchun axborot olish, muloqot qilish, savdo qilish, hatto siyosiy faollik ko'rsatish vositasiga aylangan. Ijtimoiy tarmoqlar orqali: Odamlar tezkor yangiliklarni olishadi; Blogerlar va ta'sirchan shaxslar (influencerlar) katta auditoriyaga ega bo'ladi; Mahsulotlar reklama qilinadi va onlayn savdolar amalga oshiriladi; Siyosiy kampaniyalar yuritiladi, ijtimoiy noroziliklar uyushtiriladi (masalan, "Arab bahori"); Soxta axborot va g'iybatlar ham keng tarqaladi. Shu sababli ijtimoiy tarmoqlarning imkoniyatlari bilan birga, ular orqali tarqaladigan kontentni tahlil qilish, ishonchli manbalarni ajratish ko'nikmasi muhim hisoblanadi. Raqamli ijtimoiy tengsizlik (digital divide) Internet imkoniyatlaridan teng foydalanish har doim ham mavjud emas. Dunyoda haligacha milliardlab insonlar internetga kira olmaydi yoki undan to'liq foydalana olmaydi. Bu holat raqamli ijtimoiy tengsizlik deb ataladi. Qishloq hududlarida internet tarmog'i sust; Kam daromadli oilalarda kompyuter va gadjetlar yo'q; Raqamli savodxonlik past bo'lsa, internet imkoniyatlaridan foydalana olish darajasi ham past bo'ladi. Bu esa yangi turdagi tengsizlik – axborot va texnologiyalarga ega bo'lganlar bilan esa bo'lmaganlar orasidagi tafovutni yuzaga keltiradi.

Ommaviy axborot vositalari va davlat nazorati Ko'pgina mamlakatlarda ommaviy axborot vositalari va internet faoliyati ustidan nazorat mavjud. Bu nazorat: Senzura – noqulay axborotlarni yashirish; Propaganda – davlat manfaatlariga xizmat qiladigan axborot tarqatish; Monitoring – foydalanuvchilarning harakatlarini kuzatish ko'rinishida namoyon bo'ladi. Bu holat jamiyatda so'z erkinligi va shaxsiy hayot daxlsizligi muammolarini yuzaga keltiradi. Shu sababli raqamli huquqlar va axborot erkinligini himoya qilish muhim masalaga aylanmoqda. O'zbekiston sharoitida media

va internet O‘zbekistonda ham so‘nggi yillarda media va internet sohasida sezilarli o‘shish kuzatilmoqda: 2023-yil holatiga ko‘ra, mamlakatda 31 milliondan ortiq internet foydalanuvchisi mavjud.

“Elektron hukumat”, “Davlat xizmatlari markazlari” kabi loyihalar orqali aholiga onlayn xizmatlar ko‘rsatilmoqda. Blogerlik faoliyati va ijtimoiy tarmoqlardagi axborotlar orqali jamoatchilik fikri shakllanmoqda. Shunga qaramay, sohada hali yechimini kutayotgan muammolar ham mavjud: media savodxonlik pastligi, ishonchsiz axborotlar ko‘pligi, raqamli madaniyatning yetarlicha shakllanmaganligi.

Kelajak istiqbollari Media va internetni barqaror rivojlantirish uchun ta’lim tizimiga media savodxonlik darslari kiritilishi lozim. Raqamli axborot xavfsizligini kuchaytirish – shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilishda muhim omil hisoblanadi. Sun’iy intellektning media maydonidagi roli ortib boradi – lekin bu inson omilini butunlay siqib chiqarishi mumkin. Axborot madaniyatini yuksaltirish – bu raqamli etikani shakllantirish, hurmatli muloqot va mas’uliyatli axborot tarqatishni o‘rgatish demakdir.

XULOSA

Media maydon va internet imkoniyatlari bugungi global va raqamli jamiyatda har bir inson hayotining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Ommaviy axborot vositalari va internet insonlarga tezkor, qulay, ochiq va interaktiv axborot makonini taqdim etmoqda. Axborot olish, o‘z fikrini erkin ifoda etish, ta’lim olish, biznes yuritish, ijtimoiy faollik ko‘rsatish imkoniyatlari raqamli texnologiyalar orqali kengaymoqda. Biroq, bu imkoniyatlar bilan birga, yangi muammolar va xavflar ham yuzaga chiqmoqda — soxta yangiliklar, internet qaramligi, axborot manipulyatsiyasi, shaxsiy ma’lumotlar xavfsizligi, media savodsizlik va raqamli tengsizlik kabi. Aynan shu sababli, media va internetdan ongli, mas’uliyatli va madaniyatli foydalanish dolzarb masalaga aylanmoqda. Shuningdek, media savodxonlik darajasini oshirish, yosh avlodni tanqidiy fikrlashga o‘rgatish, axborot manbalarini to‘g‘ri tahlil qilishga yo‘naltirish va raqamli huquqiy madaniyatni shakllantirish – zamon talabidir. Davlat, ta’lim tizimi va jamoatchilik bu borada birgalikda harakat qilishi kerak. Kelajakda

media va internet sohalari yanada chuqur integratsiyalashadi, sun'iy intellekt va metavers kabi texnologiyalar ommalashadi. Shu bois, bu jarayonlarni ilmiy va axloqiy jihatdan o'rganish, to'g'ri boshqarish va ijtimoiy manfaatlar yo'lida yo'naltirish muhim vazifa bo'lib qoladi.

Shuningdek, raqamli tengsizlikni bartaraf etish, internet infratuzilmasini takomillashtirish, chekka hududlarda ham keng polosali internet bilan ta'minlash, barcha qatlamlar uchun ochiq va ishonchli axborot manbalarini yaratish — davlat va jamiyat zimmasidagi muhim masalalardir. O'zbekistonda ham media sohasida yangilanishlar, ochiqlik siyosati, ijtimoiy tarmoqlarning roli ortib borayotgani quvonarli holat. Biroq, bu rivojlanish sifatli bo'lishi uchun axborot tarqatishda mas'uliyat, qonuniylik va axloqiy me'yorlarga amal qilinishi zarur. Xulosa qilib aytganda, media va internet inson hayotini yengillashtiruvchi, imkoniyatlar eshigini ochuvchi kuch bo'lishi mumkin. Ammo bu imkoniyatlardan foyda olish — bizning ongli, axloqiy va madaniyatli yondashuvimizga bog'liq. Shu sababli, har bir inson media olamining faol va mas'uliyatli ishtirokchisiga aylanishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Qodirov, A. (2021). Axborot texnologiyalari va jamiyat. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi nashriyoti.
2. Ergashev, B. (2022). Media savodxonlik asoslari. Toshkent: O'zbekiston jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti nashriyoti. Toirova, Z. (2020). Axborot madaniyati va zamonaviy kommunikatsiya vositalari. Toshkent: Fan va texnologiya.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 28-oktabrdagi PQ-4883-sonli qarori "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi to'g'risida.
4. <https://azkurs.org/maruzha-mashgulotlari-1-mavzu-mediasavodxonlik-va-axborot-madan.html?page=12>
5. <https://soff.uz/product/maktabgacha-va-boshlangich-talim-media-maydon-va-internet-imkoniyatlari>